

ПУРИЗМ У ТЕРМІНОЛОГІЇ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Питання пуризму і його ролі в розвитку мови досліджено фрагментарно. Окремих студій, присвячених цій проблемі, мало [1]. Тривалий час явище пуризму, який є неминучим на етапі становлення та зміцнення літературної мови, однобічно трактувалося як негативне.

Мета роботи – простежити пуристичні тенденції у формуванні термінології української мови.

Пуристичний досвід України характеризується поєднанням двох протилежних за своїм змістом тенденцій – усвідомленням, з одного боку, потреби самобутнього розвитку термінології, а з іншого, – цілковитим запереченням цієї необхідності, що зумовлено, зокрема, культурно-географічним розташуванням України. Автор першого на Сході України термінологічного словника М. Левченко, орієнтуючись на досвід польської та чеської мов, виступав за термінотворення на основі ресурсів розмовної мови. Він послідовно перекладав запозичені слова: *фабрика* — *виробня*, *граматика* — *мовниця*, *математика* — *численниця*.

На Заході України розвиток питомої природознавчої термінології відбувався насамперед завдяки І. Верхратському. Опрацьовуючи матеріали різних авторів і власні діалектні записи і не знаходячи в них потрібної назви для поняття, він перекладав з латини чи утворював термін сам. Однак до сучасних термінологічних словників цей доробок потрапив у дуже не значному вияві.

Серед тих, хто обстоював потребу очищення української мови від іншомовних нашарувань, становлення її лексики (і термінології зокрема) на базі питомих джерел, були ті, хто мав помірковані погляди і ті, хто був налаштований радикально. До останніх належав І. Нечуй-Левицький. Він виступав проти будь-яких запозичень, вважаючи, що словник літературної мови має формуватися

винятково за рахунок внутрішніх засобів, у ньому мають використовуватися слова з «живого сільського язика, вигрібаючи з його нову термінологію, замінюючи суфікси, приставляючи їх до кореня народного язика».

Здебільшого на внутрішні ресурси орієнтувалося українське термінотворення 1920-х рр. Термінологія цього часу поставала насамперед на питомій основі: *відбивач «рефлектор», відпружник «буфер», дрижання «вібрація», загорілість «фанатизм», зліпиво «цемент», кранчак «пунктур», мірило «масштаб».*

З 1933 року пуристичне термінотворення в Україні припиняється радянською владою. Здобутки вітчизняних термінознавців було названо «обласницькими», «архаїзаторськими», а самих науковців репресовано. Термінологічне самовизначення української мови стає неможливим. Відбуваються трагічні події, фізичне знищення українських мовознавців, що на довгий час визначило подальший розвиток української мови і її наукової лексики, зумовило той її вигляд, який вона має зараз.

Українську термінологію було позбавлено її самобутності шляхом уведення в її словники запозичень і словотвірних кальок з російської мови. Суспільно-політичні обставини, бездержавність української мови призвели до того, що вона стала не тією мовою, які переважно творять самі, а тією, які більше запозичають.

Отже, в українській мові, пуризм, на жаль, не мав значних виявів і тих позитивних наслідків, які він може мати. Це призвело до того, що зараз у багатьох галузях науки, техніки, культури, інших сферах життя маємо засилля іншомовних термінів, їхнє використання в таких обсягах, які для мови вважаються неприйнятними. Тому на часі – робота з повернення українській термінології її українського, питомого, «обличчя».

ЛІТЕРАТУРА

1. Wexler P. N. Purism and Language: A Study in Modern Ukrainian and Belorussian Nationalism (1840-1967). Bloomington, 1974. 446 p.